

8. Ековиставки дитячої творчості: «Охорона птахів», «Друге життя».
9. Воркошоп «Твоя зброя проти вірусу».
10. Челендж «Ми відповідаємо за тих, кого приручили».
11. Учнівська конференція «Екологічна криза та її наслідки».
12. Вікторина «Людина страшніша за вулкан».
13. Наукові пікніки в Україні.

Отже, важливо використовувати міжпредметні зв'язки для реалізації мети інноваційного освітнього експерименту регіонального рівня на тему «Еко-школа», здійснювати кількісний та якісний аналіз результатів експериментальної апробації інноваційного освітнього експерименту «Еко-школа» у закладах освіти Тернопільської області, проводити науково-методичні консультації з проблеми інноваційного освітнього експерименту «Еко-школа», результати педагогічних здобутків, напрацьованих у ході експерименту, висвітлювати в освітянських виданнях, на сайтах навчальних закладів, в інших засобах масової інформації та формувати у випускників освітніх закладів та інших учасників освітнього процесу екологічної культури та системних знань про ЗСЖ, розвиток практичних навичок щодо вирішення екологічних проблем людства, шляхи їх розв'язання.

УДК 37.94(477) «192»: 329

Гладун Віталій Вікторович,
старший викладач кафедри філософії
освіти, теорії й методики
суспільствознавчих предметів
Миколаївського обласного інституту
післядипломної педагогічної освіти,
м. Миколаїв

КРИМІНАЛЬНІ СПРАВИ ПРОТИ ОСВІТЯН МИКОЛАЇВЩИНИ В РОКИ «ВЕЛИКОГО ТЕРОРУ»

30 роки ХХ століття можна визначити як національну катастрофу: колективізація, Голодомор та масові репресії. Під час «Великого терору» сталінські репресії зачіпали майже кожну верству населення, а особливо інтелігенцію. Серед жертв політичного терору були й вчителі, їх переслідували за так звану «дрібнобуржуазну ідеологію», яка начебто маніпулювала населенням.

Учительство, окрім суто освітніх завдань, повинно було виконувати й ідеологічно-пропагандистські заходи. Тому вчитель був під пильним наглядом влади, яка переслідувала за критику та соціально-класове походження [3].

Науковець В. Васильєв у статті «Оперативний наказ № 00447 НКВС СРСР та його виконання в УРСР: проблеми наукового дослідження» докладно обґрунтував процес репресій та помітив процес збільшення кількості соціальних груп, які підпадали під репресії [4].

У звітах органів НКВС репресованих Миколаївської області звинувачували за такими категоріями: за належності до антирадянських політичних партій; за причетність до контрреволюційних націоналістичних організацій; за співпрацю з священнослужителями та білогвардійцями; за приналежності до певної нації; за шпигунство, за антирадянську та контрреволюційну діяльність [7].

Після розгляду справ доля заарештованих вирішувалася позасудовими органами – особливими нарадами «двійок» (у складі наркома внутрішніх справ і прокурора СРСР), «трійок» (у складі начальника управління, секретаря обкому КП(б)У, прокурора області), які потім засуджували до розстрілів, заслання чи значного терміну ув'язнення. Їхня мета – проведення швидкої та якісної боротьби з контрреволюційними елементами.

Основним механізмом діяльності цих органів було видання документів без дотримання норм судочинства та верховенства права, щодо різних верств населення, які були учасниками білого руху, колишніми куркулями, чиновниками царського уряду та інших. Радянський Союз хотів «очистити» суспільство від тих верств, які можуть стати на заваді «побудови соціалізму».

Арешти здебільшого здійснювалися тільки на підставі свідчень свідків та осіб, які були заарештовані. На кожного складали фіктивну довідку, де вказувалося, що людина є учасником якоїсь націоналістичної організації або іншої антирадянської організації, яка проводить контрреволюційну діяльність, після цього прокурор надав свій дозвіл на арешт.

За версією НКВС учителі брали участь у діяльності «куркульських» організацій та «контрреволюційній діяльності», але в більшій мірі справи були сфабриковані тими самими органами НКВС.

Одна з таких справ була на Глевенка Кузьму Михайловича 1884 року народження, уродженця міста Новий Буг, мешканця села Суворівка, Новоодеського району [5, арк. 6].

У роки громадянської війни (1917 рік) він служив у морській ескадрі в чині офіцера прапорщика. Після війни працював у різних селах учителем. З 1927 року був директором Суворівської школи та викладав математику.

Обвинувачували Кузьму Михайловича за статтею 54-10 КК УРСР. Дана стаття – це комплекс складу злочинів, що передбачали відповідальність за «контрреволюційну діяльність», «зраду Батьківщини». Глевенка обвинувачували в антирадянській пропаганді та агітації, також у нелюбові до радянської влади [5, арк. 3].

За інформацією «свідків», Глевенко Кузьма Михайлович негативно відгукувався про радянську владу, критикував радянський уряд, сталінську конституцію 1936 року, проводив антирадянську пропаганду серед колгоспників та мав стосунки з контрреволюційною організацією колишніх куркулів. Однак вини в цій справі не визнавав [5, арк. 14].

Наприклад, зі свідчень голови колгоспу села Суворівка Тура С. Ф. наголошувалося, що Глевенко мав тісні стосунки з представниками царської армії з якими проводив контрреволюційну діяльність, постійно їздив у Миколаїв, де зустрічався та обговорював з офіцерами антирадянську політику.

Свідки «акцентували» на тому, що підсудний також ображав учнів, а на одному засіданні педагогічної ради Кузьма Михайлович був проти антирелігійної діяльності та проявляв симпатію до учнів батьків «кулаків» [5, арк. 20-21].

Під час допиту Кузьма Михайлович заперечував контрреволюційну діяльність, антирадянську пропаганду серед колгоспників та образи в бік учнів школи.

В обвинувачувальному висновку щодо справи Глевенка К. М. було вирішено вважати його винним в тому, що: а) був у минулому кулаком; б) в царській армії служив у чині офіцера; в) проводив антирадянську діяльність; г) дискредитував радянську армію; д) серед колгоспників проводив антирадянську пропаганду; е) знущався над учнями в школі, ображав їх; є) говорив про приближення загибелі радянської влади; з) лайливо ображав державні органи влади [5, арк. 26].

Справу направили на розгляд до «трійки», рішення було – розстріляти Глевенка Кузьму Михайловича, відповідно до виписки від 16 квітня 1938 року протоколу № 39 [5, арк.27–28].

Аналіз протоколів допитів звинуваченого за даною справою засвідчує відсутність фактів безпосередньо шкідницької чи контрреволюційної діяльності в школі. Акцент у справі робився на контрреволюційній агітації серед селян проти радянської влади та вербуванні до лав організації нових членів, але конкретних переконливих прикладів не наводилося.

Потрібно зазначити, що фальшувалися не тільки протоколи допитів, а й дати смерті засуджених. Рідні та близькі, не маючи ніякої звістки, часто зверталися до різних інстанцій, щоб вони повідомили долю заарештованого та переглянули кримінальні справи. Взагалі у 50-х роках минулого століття влада ще боялася повідомляти родичам розстріляних у 1937–1938 роках справжню дату й причину смерті. Для цього навіть голова КДБ СРСР І. Серов 24 серпня 1955 р. віддав наказ № 108 про перекручення дати смерті [2].

Лише після проведення повторного слідства в 1956 році виявилось і доведено абсурдність усіх цих звинувачень і сфальсифікованість самої справи органами НКВС УРСР.

За поданням доньки Вершиніної З., яка хотіла розібратися у справі щодо арешту батька в 1938 році та звертала увагу, що співробітники слідчих органів відповідали так: «Дело вашего отца мыши съели» (мовою оригіналу) [5, арк. 29].

Після її клопотання провели додаткове розслідування. Під час нього потрібно було перевірити достовірність фактів у справі та характеристиці заарештованого, допитати осіб, які давали свідчення по цій справі, звернути увагу на джерела доказів у свідків та головне – допитати слідчого, який вів допит та справу.

За свідченням нових свідків по даній справі виявилось, що ті, хто знав Кузьму Михайловича, добре відгукувалися про нього та наголошували, що він не проводив антирадянської агітації та контрреволюційної діяльності в селі, а навпаки, був активним учасником під час створення колгоспу в селі Суворівка, допомагав проводити облік, за його участі був створений духовний оркестр, бібліотека, виступав із мобілізаційними промовами щодо збору врожаю та користувався великим авторитетом серед односельчан [5, арк. 35–36].

Під час повторного слідства виявилось, що секретар, який видавав характеристику на Глевенка, записував лише те, що йому диктував слідчий, боячись за свою долю й роботу [5, арк. 40].

Подібна практика є підтвердженою у багатьох свідченнях голів колгоспів та секретарів сільрад, під час перегляду кримінальних справ у 1950–1960 рр.

Свідки здебільшого говорили про те, що вони лише підписували документи не читаючи їх, а слідчий наполягав, що все це правда.

Як учителя, Глевенка К. М. учні, педагогічний колектив і батьки дуже поважали та любили в школі. Щодо образ дітей, то Кузьма Михайлович, зі слів свідків, був прикладом для учнів. У вечірній час він проводив заняття для малограмотних дітей. Часто брав участь у нічних роботах щодо складування зерна, працював завжди з піснею.

Щодо основних свідків допиту, у 1938 році слідство не могло допросити їх із-за відсутності (відповідно з виписок під час окупації німців цих осіб забрали до гестапо, потім у селі ніхто їх не бачив) [5, арк. 56–58].

За матеріалами архівно-особистої справи №3689 встановлено, що слідчий, який вів допит та справу Глевенка К. М., за період роботи в органах мав декілька дисциплінарних проступків та був безграмотним співробітником,

до речі, це прослідковується в допиті (багато орфографічних помилок, наприклад «директор»). Місце роботи було невідоме [5, арк. 61].

Після цих висновків Миколаївський обласний суд у 1956 році призупинив справу за відсутності доказів та визнав Глевенка К. М. невинним [5, арк. 81].

Кримінальні справи проти вчителів фабрикувалися на основі їхньої професійної діяльності, взятих окремих ситуації з особистого та громадського життя. Місцеві відділи НКВС постійно доповідали про спроби з боку вчителів створити «контрреволюційні націоналістичні організації» [1, арк. 88].

Отже, проаналізувавши архівно-кримінальні справи, можна дійти висновку про абсурдність та безпідставність у звинуваченнях проти інтелігенції, особливо вчителів. НКВС показало свою зверхність по відношенню до прав людини через репресивні механізми, всі звинувачення фактично не підтверджувалися фактами, а ґрунтувалися на уяві правоохоронних органів та здебільшого на сфальсифікованих документах і свідченнях, отриманих під тиском репресивних органів.

Доречним буде використати підсумкову тезу до цього наративу: «...як мозок і совість української нації, освітянська інтелігенція стояла поперек дороги честолюбним планам вождя, була серйозною перешкодою в політиці залякування й одурманення мас, заважала масовій міфологізації свідомості етносу» [7].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Архів Служби Безпеки України по Миколаївській області. Спр. 2611-с. Арк. 88.
2. Білокін С. Масовий терор як засіб державного управління в СРСР. К., 1999. С. 54.
3. Бривко М. В. Політичні переслідування й репресії учителів Київщини у 1937 – 1941 роках / М. В. Бривко. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка*. Історичні науки. 2019. № 5. С.40-55. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/vlui_2019_5_6
4. Васильєв В. Оперативний наказ № 00447 НКВС СРСР та його виконання в УРСР: проблеми наукового дослідження / В. Васильєв. *Історія України. Маловідомі імена, події, факти*: зб. статей. К.: Інститут історії України НАН України, 2008. Вип. 35. С. 116–136.
5. Державний архів Миколаївської області, Ф. Р-5859 Т.1. Оп.2. Спр. 1350. Арк. 6.
6. Кремень В. Г. Україна: альтернативи поступу (критика історичного досвіду) / В. Г. Кремень, Д. В. Табачник, В. М. Ткаченко. К., 1996. 397 с.

7. Соболев П. І. Фабрикація справ «націоналістичних організацій» на Миколаївщині 1937-1938 рр. / П.І. Соболев : матеріали ІХ Всеукраїнської історико-краєзнавчої конференції з міжнародною участю (24–25 листопада 2011 р.). Суми : Вид-во СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2011. С. 73–80.

УДК 37.035:39 (=161.2)

Голуб Марія Ярославівна,
методист центру виховної роботи,
захисту прав дитини та громадянської
освіти Тернопільського обласного
комунального інституту післядипломної
педагогічної освіти, м. Тернопіль

ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНО-КУЛЬТУРНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ КРИЗЬ ПРИЗМУ КУРСУ «КУЛЬТУРА ДОБРОСУСІДСТВА»: ВПЛИВ РЕГІОНАЛЬНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ

Постановка проблеми. В наш час у країні склалася ситуація, коли культурне розмаїття, що реально існує, недооцінюється, а іноді сприймається як гальмо на шляху національної консолідації. Аналітичні матеріали, а також дані багатьох сучасних досліджень показують, що, незважаючи на фактичне культурне, етнічне та конфесійне розмаїття у країні, більшість населення не бажає приймати світ у всьому його різноманітті, спонукає шукати дієві інструменти для адаптації та соціалізації в регіонах України людей, відмінних своїми мовними, релігійними, культурними та іншими характеристиками.

Також надзвичайно актуальними є розвиток громадянської освіти й системна цілеспрямована робота із формування національно-культурної ідентичності, розвитку міжрегіональних зв'язків, інтеграційних процесів і співпраці.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

У працях багатьох науковців досліджувалися різні питання, пов'язані з формуванням національної, культурної ідентичності здобувачів освіти.

Метою нашої статті є показати вплив регіональних особливостей на формування національно-культурної ідентичності підростаючої особистості.